

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са II научног скупа младих филолога Србије одржаног
6. марта 2010. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

Година II / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Драган Бошковић
доц. др Маја Анђелковић
мр Часлав Николић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

проф. др Милош Ковачевић

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић
др Стана Ристић, научни саветник
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Божинка Петронијевић
проф. др Јелена Јовановић
проф. др Јулијана Вучо
проф. др Тијана Ашић
проф. др Никола Рамић
проф. др Веран Станојевић
проф. др Анђелка Пејовић
проф. др. Савка Благојевић
доц. др Јована Димитријевић-Савић
доц. др Сања Ђуровић
доц. др. Надежда Силашки

Лектура и коректура

доц. др Сања Ђуровић
мр Владимир Поломац
Јелена Петковић

За издавача

проф. Слободан Штетић,
декан ФИЛУМ-а

Технички уредник

Ненад Захар

Штампа

Графостил, Крагујевац

Тираж

250 примерака

ISBN 978-86-85991-30-1

Зборник радова са II научног скупа младих филолога
Србије одржаног 6. марта 2010. године на
Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година II / књ. 1

Крагујевац, 2011.

О ЗБОРНИКУ

У овоме двотомном зборнику штампани су резултати са II научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, одржаног 6. марта 2010. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу.

Из самог назива скупа види се да зборник доноси резултате из двеју тематско-научних области: из лингвистике и из књижевности. А језик и књижевност и јесу области што одражавају научно-наставну суштину филолошког дела Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу. Уз то то су научне области из којих се изводе докторске студије на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Због тога је скуп младих филолога нераскидиво повезан са докторским студијама, он је на својеврстан начин и пратилачки и интегрални део докторских студија. На њему, наиме, учествују сви докторанди са прве и друге године докторских студија језика и књижевности. Докторанди са докторских студија само су део, и то мањи, учесника овога скупа. На овоме, другом по реду скупу младих филолога, с рефератима је учествовало више од сто педесет младих филолога не само из Србије (мада их је са универзитета у Србији било највише) него и из Црне Горе и Босне и Херцеговине (и то и из Републике Српске и из Федерације БиХ).

Ти реферати овде се штампају у два тома, који одражавају дисциплинарну структуру скупа. први том доноси реферате са секције *Савремена проучавања језика*, а други са секције *Савремена проучавања књижевности*. Сви пријављени и поднесени реферати нису, међутим, нашли места у овим зборницима, него само они који су прошли научну рецензију угледних филолога. Сама та чињеница својеврсни је посредни показатељ научне вредности овде штампаних прилога. Ти прилози, наиме, сведоче о заиста завидном научном нивоу њихових аутора, међу којима има и оних којима су ово први објављени научни радови. Радови штампани у овом двотомном зборнику на одређен начин репрезентују актуелни тренутак савремене филологије из перспективе њених најмлађих научних посленика. Док овај зборник иде у штампу, већ су разаслани позиви за III скуп младих филолога, тако да овај скуп добија карактер традиционалног. А из вида не треба испустити ни чињеницу да је ово једини скуп ове врсте не само у Србији.

За реферате и у њима изнесене резултате заслужни су искључиво референти – учесници овога скупа. За организацију скупа најзаслужнији су млади филолози са ФИЛУМ-а, а за штампање овога зборника заслужан је пре свега ФИЛУМ, и сви заслужују захвалност, јер без њих овога двотомног зборника не би било.

Крагујевац,
јануар 2011. године

Уредништво

О ПРВОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА

Прва књига зборника Савремена проучавањм језша и књижевности доноси укупно 60 лингвистичких радова, тематски разврстаних у пет целина: I Историјскојезичка проучавања; II Лексичко-семантичка проучавања; III Синтаксичка проучавања; IV Стилистичко-семантичка проучавања; V Примењено-лингвистичка проучавања.

Радови у овом зборнику сврстани су у пет целина, на основу критеријума тематске припадности одређеним областима проучавања језика. Но, без обзира на такву тематску поделу, у зборнику се, као и претходне две године уосталом, јасно издвајају две велике групе радова. Прву групу радова чине радови из области лингвистичке србистике, и то у првом реду радови који се баве питањима лексики савременог српског језика, затим актуелним питањима синтаксе, те питањима у вези са стилистичким аспектом проучавања српског језика, док један број радова доноси теме из области контрастирања језичких појава у српском језику и одабраном страном језику. Радова са темама из историје српског језика, по правилу, најмањи је број, али то ни у колико не умањује вредност радова у овој целини зборника. У другој групи, коју чини двадесет радова, налазе се радови који се најшире могу сврстати у област примењенолингвистичких проучавања, а који доносе теме у вези са теоријским и практичним аспектима изучавања страног језика, затим теме у вези са предавањем и подучавањем страног језика, те мали број радова са методичко-дидактичким темама.

Пишући текст за претходни зборник, истакли смо уверење да ће овај зборник са скупа младих филолога представљати не само почетак једне лепе лингвистичке традиције, већ и значајну књигу савремене српске лингвистике. Сада смо већ искрено сигурни у то да овај зборник са II научног скупа младих филолога Србије доноси радове који су квалитетни не само по одабиру питања, која се у њима разматрају, већ пре свега по начину и методама њихове обраде, те зрелим и научно утемељеним промишљањима језичких проблема.

*Крађујевац,
фебруар 2011. године*

Уредници

САДРЖАЈ

О Зборнику / 5

О првој књизи Зборника / 7

I ИСТОРИЈСКОЈЕЗИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Марина Курешевић

Исказивање реченичне каузалности у Српској Александриди / 15

Биљана Самарџић

Дистрибуција полугласничког знака на материјалу књига Горажданске штампарије / 29

Ивана Давићков

О једном балканизму у говору села Смиловци, општина Димитровград (Облици чланске морфеме код именица и место акцента у чланованим облицима именица) / 39

II ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Јованка Милошевић, Данијела Радоњић

О називима за обућу у савременом српском језику / 51

Драгана Настјановић

О денотативном варирању у деривационом гнезду појединих опсцених лексема / 61

Марија Милосављевић-Тодоровић, Марина Спасојевић

О колокацијским везама у фитонимији / 67

Ненад Ивановић

Индивидуална лексика у српском језику: творбено-семантичке одлике класе именица (на материјалу из Речника САНУ) / 79

Наташа Марковић

О најчешће коришћеним нормативним квалификаторима у Речнику српскохрватскога књижевног језика МС / 95

Милица Марјановић

Лексикографско представљање лексема које означавају натприродна бића у дескриптивним речницима српског језика / 101

Бојана Мојсиловић

О апелативизацији и епонимима у српском језику / 109

Ивана Маринковић

О неким лексичко-семантичким и синтаксичким карактеристикама језика саобраћајних приручника / 117

Maria Teresa Albano

Upotreba eponima u svakodnevnom govoru / 127

Вера Јовановић, Анеџа Тривић

Апелативи у разговорном језику млађе урбане популације / 135

Данијела Стјанић

Боје и човекова телесност и емоционални свет / 143

Маја Стокин

Дијалекатска лексика у бећарцима и шалајкама старог Новог Сада / 151

Наталија Живковић

Употреба лексема из енглеског језика у жаргонизмима у српском језику / 163

Јулијана Vuletić

Употреба anglicizama у немачком и српском језику и степен njihove адаптације / 169

Далиборка Балорда-Јанковић

Недоумице унутар терминологије страног поријекла
у часопису економске струке / 177

Dušan Stamenković

Cognitive Semantic Aspects of Animal Similes in English / 187

Александра Саламуровић

Утицај семантичко–лексичке идентификације актера у новинским текстовима
на стварање слике о Немачкој у српској штампи од 1990. до 2006. године / 197

III СИНТАКСИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Миљана Барјамовић

Неки модели транспозиције врста речи у српском језику / 213

Милка Николић

Поредбено-начинске конструкције с везницима *као да* и *као*
ишито у књижевноуметничком функционалном стилу / 223

Јелена Пејковић

Акузативне конструкције са предлогом *кроз* у
функцији неконгруентног атрибута / 231

Rodika Ursulesku-Miličić

Perlativnost у rumunskom и srpskom језику / 239

Branimir Stanković

Pridevski vid у srpskom језику и pozicija prideva у nominalnoj
frazi у romanskim и germanskim језицима / 247

Јелена Михаиловић

Статички аспект просторних односа у француском и
српском језику – *Dans l'herbe* vs *на шрави* / 259

Наташа Појковић

О француским прилошким изразима уведеним предлозима
à и *de* и еквивалентима у српском језику / 271

Radmila Lazarević

Morfosintaksičke osobenosti imenica и glagola са значењем
боје у italijanskom и srpskom језику / 285

Вера Вујевић

Елиптичне именичке фразе у савременом енглеском језику / 293

Ташијана Ружин

Каузативни глаголи са општим значењем принуде
у енглеском и српском језику / 301

Марко Банковић

Српски глаголи са префиксом *за-* и њихови енглески еквиваленти / 317

Žana Gavrilović
Semantička obilježja vidske opozicije *neprogresivno*
/ *neperfekatsko* u okviru prošlosti / 325

Сања Маричић
О глаголима промене у шпанском језику / 333

IV СТИЛИСТИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Јелена Максимовић
Средства семиотичког и визуелног кода у новинској вести / 349

Славко Станојчић
Типични пример стварања језичког идентитета
(На језику наратора у Селенићевој прози) / 359

Соња Миловановић
Структурни типови и стилске одлике поетског исказа Новице Тадића / 367

Јелена Даниловић, Сандра Стефановић, Милица Милојевић
Прекључивање кодова у роману Горана Војновића *Čefurji raus!* / 379

Aleksandra Milčić-Radovanović
Problem „slobodnog“ prevođenja u prevodu romana *Na Drini ćuprija* Ive Andrića na engleski / 389

Ауга Шеховић
Жаргон у делу *Лициџација ветра* Весне Алексић / 397

Katalin Ozer
Pronominalne forme sa funkcijom oslovljavanja u nemačkom
i srpskom jeziku i promena modusa / 403

V ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Alessandra Genovesi-Bogićević
„Petliću, Petliću ! Nemoj da izađeš ! *Lisica ti acchiappa !*“ Preključivanje kodova
i међујезички uticaj srpskog i italijanskog u govoru dvojezične dece / 417

Tijana Kukić
Italijanski kao међујезик kod srpskih govornika: sintaksičke,
pravopisne, leksičke i stilske greške / 431

Jelena Drljević
Učenje i usvajanje leksike. Specifičnosti leksike u
usvajanju produktivnih jezičkih veština / 441

Radmila Đaković, Tijana Dabić
Jezička anksioznost i strategije za uspešnu komunikaciju na stranom jeziku / 451

Valentina Tanjević-Milidrag, Raba Hodžić
Savremeni stavovi u vezi sa nastavom živih jezika: bilingvizam / 459

Ивана Ђирковић-Миладиновић
Ставови студената према комуникативној компетенцији
у настави енглеског језика / 467

Вojкан Стојичић
Стратегија примене заједничког европског референтног оквира
у настави језика на универзитетском нивоу / 479

Marta Dimitrijević
Usvajanje sistema članova pri učenju engleskog kao drugog jezika / 487

- Mirko Cvetković*
Fonologija drugog jezika / 495
- Gordana Bojičić*
Gramatika u nastavi stranih jezika – nekad i sad / 505
- Anka Rađenović*
Neki problemi u vezi sa sertifikacijom živih jezika / 513
- Mirjana Ćorković*
Učenje jezika kroz književnost: akademsko pisanje na rumunskom jeziku. Studija slučaja / 521
- Milan Milanović*
Computer-Assisted Language Learning and Testing:
Teaching and Testing English Language / 533
- Милош Тасић*
Енглески језик и култура у међународној техничкој заједници / 545
- Ana Jovanović*
Nacionalni i jezički identitet/i na srpskohrvatskom govornom području nakon raspada Jugoslavije / 555
- Даница Јерошијевић*
Гринбергов модел стања и процеса у проучавању типологије језика / 563
- Ivana Milojević*
Primena jezičkog referentnog okvira u reformi nastave novogrčkog jezika kao drugog stranog jezika / 571
- Миланка Сјанкић*
Корелацијско – интегративни приступ у организовању припрема за извођење екскурзије у шестом разреду основне школе / 579
- Sandra Buljanović*
Metode i didaktički materijal korišćeni u nastavi mađarskog jezika na Katedri za mađarski jezik i književnost Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu od osnivanja Katedre do danas / 585
- Bojana Radenković-Šošić*
Uloga nastavnika u upotrebi novih tehnika u nastavi stručnog jezika / 595
- Аутори / 605

О НАЗИВИМА ЗА ОБУЋУ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹

У раду се анализирају лексеме са значењем врсте обуће у српском језику, које су прикупљене анкетом. Лексика добијена на овај начин образује својеврсну лексичко-семантичку групу **обућа**. Изложена је могућа подела лексичко-семантичке групе **обућа**, уз осврт на заступљеност анализираних лексика у дескриптивним реченицима српског језика.

Кључне речи: називи за обућу, лексичко-семантичка група, лексема, дескриптивни речник

1. У савременој српској лингвистици незаобилазан предмет истраживања представља лексички систем српског језика. Иако су различите лексичко-семантичке групе испитиване у радовима већег или мањег обима, према нашим са знањима, није било одговарајуће обраде лексике која означава обућу. Ова лексика представља део основног лексичког фонда српског језика будући да се њом именују предмети из домена свакодневног живота.

Како бисмо дошли до релевантних података о лексемама са значењем обуће, које су заиста у употреби у савременом језику, спровели смо анкету, у којој смо од испитаника тражили да за време од 5 минута наведу што већи број назива за обућу. Анкета је обављена у Београду, и у њој је учествовало 63 испитаника, а њихова структура је следећа: анкетирани су говорници српског језика, и мушког и женског пола, старости од 15 до 70 година, различитог образовања и социјалног статуса, са боравиштем на територији Београда (испитаници су пореклом не само из Београда већ и из различитих делова Србије и бивших република СФРЈ).

На овај начин прикупљена грађа подвргнута је лексичко-семантичкој анализи. Лексеме које означавају обућу образују својеврсну лексичко-семантичку групу². Ова лексика је семантички чврсто повезана, и може се говорити о односу инклузије, као везе између суперординираног и субординираног појма, али и везе између појмова истог ранга, што представља вид хипонимских релација међу лексемама.³ Нормативни статус лексема није био предмет рада, али треба напоменути да знатан део лексема добијених анкетом припада супстандарду. Пре него што приступимо разматрању лексичко-семантичке групе **обућа** и њеној подели, истаћи ћемо да се анкетом добијени називи за врсту обуће у погледу структуре јављају као једночлани и вишечлани. Пажњу ћемо посветити једно-

1 Рад је урађен у оквиру пројекта 148005 *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

2 О лексичко-семантичкој групи и парадигматским лексичким односима в. Прћић 1997: 94–113; Шипка 2006: 57–59; Драгићевић 2007: 234–243, 290–298.

3 О различитим схватањима хипонимије (и проблему повезивања речи односно нелингвистичких концепата) в. Марфи 2003: 216–236.

чланим називима, лексемама, а на одговарајућим местима у раду само ћемо наводити вишечлане називе⁴, који указују на потребу испитаника да спецификују општу реч која означава врсту обуће (према дубини, намени, карактеристичним особинама и др.), али се у недостатку посебне лексеме одлучују за описни, вишечлани назив.

Анкетом је прикупљено укупно 147 лексема⁵, од којих 136 означава врсте обуће, 4 означавају реквизите, а 4 додатке обући⁶.

Грађа добијена анкетом упоређена је са дескриптивним речницима српског језика, тј. извршена је провера да ли је прикупљена лексика регистрована у Речнику српскохрватскога књижевног језика МС, Речнику српскога језика МС и Речнику српско-хрватског књижевног и народног језика САНУ.⁷

2. Будући да је предмет нашег рада лексичко-семантичка група **обућа**, најпре ћемо се осврнути на начин на који је лексема *обућа* дефинисана у нашим речницима. У Речнику МС лексема *обућа* дефинисана је на следећи начин: *оно што се обува на ноге (ципеле, опанци, папуче и др.)*; док је Једнотомни речник МС понудио дефиницију: *све што се обува и обухвата стојало сем чарапе (ципеле, чизме, опанци и др.)*. У Речнику САНУ као примарно значење лексеме *обућа* наводи се: 1. (обично зб.) *ошшти назив за предмете који се носе на ногама (ципеле, чизме, опанке, папуче и сл.)*.⁸ Већ се у самим дефиницијама наводе лексеме које се сматрају типичним представницима лексичко-семантичке групе **обућа** (*ципеле, чизме, опанци, папуче*), а које представљају окосницу наше поделе ове лексичко-семантичке групе, коју ћемо укратко изнети у даљем излагању.

Лексеме са значењем обувних предмета, које чине лексичко-семантичку групу **обућа**, поделили смо на две основне групе, оне које означавају обућу опште намене и оне које означавају обућу специјалне намене, а које ћемо даље у раду називати целинама *обућа опште намене* и *обућа специјалне намене*. Целина *обућа опште намене* даље је подељена на групе *обућа за спољни простор* и *обућа за унутрашњи простор*.⁹ Група *обућа за спољни простор* обухвата подгрупе *ципеле, опанци, чизме, патике, сандале, папуче*, а групу *обућа за унутрашњи простор* представљају подгрупе *кућна обућа* и *обућа за други унутрашњи простор*. Целина *обућа специјалне намене* такође се може поделити на групе *обућа за спољни простор* и *обућа за унутрашњи простор*, при чему се у оквиру групе *обућа за спољни простор* издвајају подгрупе *спортска обућа* и *реквизити*.¹⁰ Наведена општа подела представљена је у следећем дијаграму:

3. Целина *обућа опште намене* обухвата више група и подгрупа.

4 О проблематици вишечланих лексичких јединица в. Згуста 1991: 92; Драгићевић 2007: 40–41.

5 Списак лексема добијених анкетом прилажемо на крају рада.

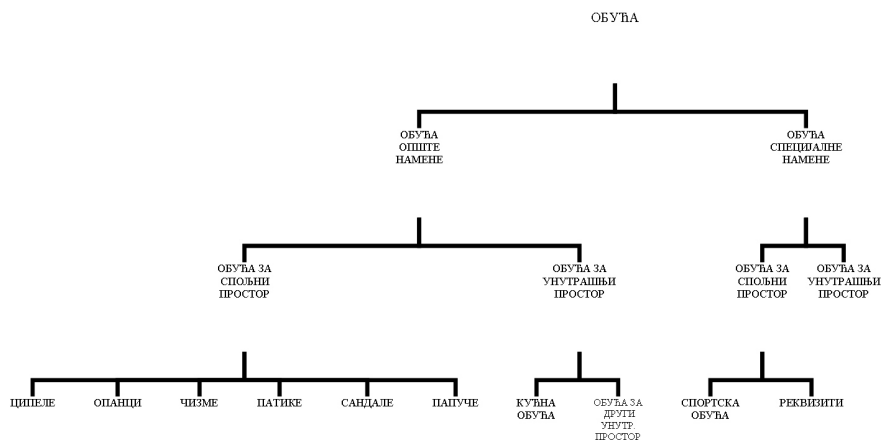
6 О лексемама које означавају реквизите и додатке обући, и разлозима за њихову анализу у оквиру овог рада в. тачке 4.2.2 и 6.

7 Ови се речници даље у тексту наводе на следећи начин: Речник МС, Једнотомни речник МС и Речник САНУ.

8 О оваквом типу именица и избројивости онога што оне означавају в. Ивић 2008: 13–38.

9 Подела лексичко-семантичке групе **обућа** извршена је према екстралингвистичким критеријумима. Полазни модел поделе групе према критеријуму намене преузет је из Дирвен, Веспур 2004: 11.

10 Појмове и лексеме којима су они именовани организовали смо „по нивоу општости од најопштијих, па самим тим и надређених, до семантички најодређенијих, па самим тим и подређених“ (Драгићевић 2007: 295). О нивоима лексичке хијерархије в. Драгићевић 2007: 290–296.

3.1. Група *обућа за спољни простор*, која је део ове целине, грана се на неколико подгрупа, а највећа међу њима је подгрупа *ципеле*.

3.1.1. Подгрупа *ципеле*, као најбројнија од свих, прва ће бити предмет наше анализе. Анкетом је прикупљено 40 лексема које означавају ову врсту обуће.¹¹ У Речнику МС *ципела* се дефинише на следећи начин: 1. *врста обуће начињене најчешће од коже*; а у Једнотомном речнику МС: *врста обуће која покрива стојало, обично од коже*. Појам *ципеле* подређен је појму *обуће*, што се може приметити и у наведеним дефиницијама будући да се у њима *ципела* одређује као врста обуће.¹²

Једночлани називи за врсте *ципела* добијени анкетом могу се поделити у неколико група. Према критеријуму који чини опозиција *плитак/дубок*, поделили смо их у две велике групе – *плитке ципеле* и *дубоке ципеле*.¹³

Испитаници су навели следеће лексеме које означавају *плитке ципеле*, а које су потврђене у једнојезичним речницима српског језика: *балетанка*, *бродарица*, *еспадрила*, *каљача*, *кондура*, *кундура*, *мокарина*, *мокасинка*, *салонка*.¹⁴ Требало би напоменути да се лексема *балетанка* овде наводи у значењу које даје Једнотомни речник МС: *лака женска ципела слична обући балерина*. Друга значења ове лексеме биће наведена на одговарајућим местима у раду. Лексеме које су добијене анкетом, а које не бележе речници јесу: *индијанка*, *колеџица*, *лондонка*, *шпагерица*.

Анкетом је добијено више лексема које означавају врсте *дубоких ципела*. У речницима су потврђене лексеме: *баканца*, *гетта*, *гојзерица*, *кримка*, *цокула*. Сле-

11 У укупан број лексема у оквиру ове подгрупе улази и лексема *ципела*, која као општи назив имањује и подгрупу. Исти принцип примењен је и на остале лексеме које именују подгрупе *обућа за спољни простор*.

12 Лексикографи у дефинисању лексема често користе хијерархијску организацију лексичког система, односно хипонимију, па „у дефиницији прво наводе хипероним лексеме коју дефинишу, а затим њену специфичну разлику“ (Драгићевић 2007: 296).

13 Као граница вертикалног протезања *ципела* узима се *глежањ*, па *ципеле* које сежу до *глежња* (горња ивица *ципеле* је испод њега) припадају групи *плитких ципела*, а оне чија је горња ивица у равни *глежња* или нешто изнад њега групи *дубоких ципела*.

14 Резултати анкете показују да испитаници доследно користе множински облик за називе обуће. Потребно је скренути пажњу да ћемо их ми наводити у облику јединине, у складу са домаћом лексикографском праксом у изради дескриптивних једнојезичних речника.

деће лексеме нису потврђене у речницима: *глежњарица*, *глежњача*, *канађанка*, *кримика*, *пешадинка*.

У наставку рада извршићемо поделу лексема које означавају ципеле и према другим критеријумима, будући да опозиција плитко/дубоко у неким случајевима није релевантна. Према специфичном облику ципеле или дела ципеле издвојили смо лексеме: *шимика*, *шипицара*, *шпицока* и *крамџонка*, а према карактеристичном делу ципеле или према материјалу од кога је он израђен: *брукс*, *бруксерица*¹⁵, *цвекерица*¹⁶ и *гумиђонка*.

У речницима су потврђене само лексеме *гумиђонка* и *шимика*.

Као општи називи за ципеле, без спецификације њиховог облика, њихове дубине, намене и сл., јављају се три лексеме: покрајинска лексема *цревља*, која је потврђена у Речнику МС (и дефинисана на следећи начин: *цићела*, *постола*); жаргонске лексеме *жиља*, која означава и ципеле и патике, и *шуза*, добијена према енглеској речи *shoes*, која означава ципеле, а које нису потврђене у речницима.

Називи који означавају ципеле уопште јесу и: стандардна лексема *цићелица*, и жаргонске лексеме *цића* и *цићелка*, које представљају деминутиве лексеме *цићела*. У речницима је регистрована само лексема *цићелица*.

Лексеме *полуцићела* и *сандал-цићела* означавају врсту обуће потпуно или у највећем делу затвореног предњег дела, те их стога сврставамо у подгрупу **цицеле**, без обзира на степен отворености њиховог задњег дела.

Анкетом је прикупљен и знатан број вишечланих назива за врсте ципела, који би могли бити подељени према следећим критеријумима: опозиција плитак/дубок (плитка ципела, ниска ципела, полудубока ципела и дубока ципела), облик ципеле (шпицаста ципела и паткаста ципела), облик ђона, пете (равна ципела, ципела на платформу, ципела са платформом, ципела на штиклу, ципела са штичком), и намена (грађевинска ципела, рударска ципела, планинарска ципела, елегантна ципела, ципела за степ, плесна ципела, ципела за плес).

3.1.2. Следећу подгрупу групе **обућа за спољни простор** чине **опанци**. Анкетом је прикупљено 14 лексема које означавају ову традиционалну, народну обућу. У Речнику МС *опанак* је дефинисан као: 1. *сељачка лака обућа од коже или жуме која се прилиже око ноћу каишима, опуштом или чим сличним*; а у Једнотомном речнику МС као: 1. *сељачка лака пилића обућа, обично од испреплетених кожних каишева и повинућим врхом*. У Речнику САНУ *опанак* је дефинисан на следећи начин: 1. *лака сељачка обућа обично од коже (свињске, говеђе и сл., понекад са гуменим ђоном) која се прилиже око ноћу каишем и сл. (кайкад са кљуном, навише савијеним врхом)*.

Према материјалу од кога је ова обућа израђена лексеме прикупљене анкетом можемо поделити у две групе. Групи кожни опанци припадају лексеме *шиљкан* и *шиљкаш*, а групи гумени опанци лексеме: *гумаиш*, *гумењајка*, *гумењак*, *пироћан*, *пироћанац*, *пироћана*, *пироћанка*, *појка*, *појкица*, *цурула*, *цурула*. Од наведених назива у речницима потврђени су само *шиљкан* и *шиљкаш*.¹⁷

15 Лексеме *брукс* и *бруксерица* могу означавати плићу или дубљу врсту обуће са специјалним металним ојачањем на предњем делу (изнад прстију).

16 Лексема *цвекерица* добијена је деривацијом од *цвек*, који се у Речнику МС дефинише као: *ексерчић за причвршћивање ђона, пошпиљатице на цићели, клинац*.

17 Интересантно је приметити да речници наводе бројне лексеме које означавају врсте опанака, а које нашем анкетом нису забележене. Такође, потребно је напоменути да су објављени томови Речника САНУ обухватили лексику од слова А до слова О, те да ће објављивањем сваког новог тома слика о лексичком фонду српског језика, а тиме и слика о лексички која је предмет овог рада, бити комплетнија.

Анкетом је добијен и један вишечлани назив који означава врсту опанака: пиротски опанак. Овај назив означава опанке начињене од гуме.

3.1.3. Важну подгрупу групе **обућа за спољни простор** представљају **чизме**. У ову подгрупу улази 19 лексема којима се означава ова врста обуће. У Речнику МС *чизма* је дефинисана као: 1. *врста обуће, обично кожне, која сеже до колена или преко колена*. У Једнотомном речнику МС дефиниција гласи: 1. *врста дубоке обуће, обично кожне, која сеже обично до колена или изнад колена*. Ова дефиниција је, за разлику од оне коју доноси Речник МС, нешто прецизнија и наглашава да је у питању дубока обућа, која обично сеже до колена или преко њих.

Лексеме прикупљене нашем анкетом поделили смо на две групе према следећим критеријумима: врста материјала од којег је ова обућа начињена и њено вертикално протезање, тј. дубина. У оквиру прве групе можемо издвојити следеће подгрупе: чизме од гуме (*буца, веллингтонка, ђумењак, ђумењара, ђумењаш, подрезак, рудара*), чизме од вештачких (непромочивих) материјала (*марсовка*), чизме начињене од коже, тј. првенствено од коже (*италијанка, каубојка, маџнумка, мошорка, официрка*) и чизме од крзна (*јетијевка*). Другој групи припадају лексеме *получизма* и *чизмица* (када означава врсту плитких женских чизама, чија је горња ивица, слично дубоким ципелама, у равни глежња или нешто изнад њега¹⁸).

Називи који означавају чизме уопште, поред деминутива *чизмица*, јесу аугментатив и пејоратив *чизметина*, као и лексема која припада супстандарду: *чизмак*.

Од свих наведених лексема у речницима су регистроване *чизметина* и *чизмица*, као и лексеме *ђумењак, ђумењар* и *ђумењаш*, које захтевају додатно објашњење. Лексема *ђумењак* у Једнотомном речнику МС дефинисана је као: 1. *ђумени опанак; ђумена обућа уопште*¹⁹, у Речнику МС: 1. *ђумени опанак*, а у Речнику САНУ: а. в. *ђумењаш*. Лексема *ђумењаш* у Речнику МС дефинисана је на следећи начин: *ђумењак (1)*; а у Речнику САНУ: *ђумени опанак*.

Лексема *ђумењара* регистрована је само у Речнику САНУ у значењу: *опанак или ципела од гуме или са ђуменом ђоном*.

Као резултат анкете добили смо и бројне вишечлане називе за чизме. Поделаћемо их у неколико група према различитим критеријумима: облик ђона (чизме са штиклем, чизме са платформом), вертикално протезање, тј. дубина (чизме до колена, плитке чизме, кратке чизме, дубоке чизме), изглед (јети чизме), материјал (гумене чизме, антилоп чизме) и намена (чизме за снег, чизме за кишу, чизме за планину, чизме за риболов, рибарске чизме, скијашке чизме, војничке чизме, јахаће чизме).

3.1.4. Следећу подгрупу групе **обућа за спољни простор** чине **патике**. Испитаници су у анкети навели 15 лексема које означавају ову врсту обуће. Будући да дефиниција лексеме *патака* коју нуди Речник МС гласи: *кућне патуке без потпетица*, док је у Једнотомном речнику МС она дефинисана као: *мека кућна, спортистска, балетска или сл. ципела од тканине, коже и др. без потпетица*, напоменућемо да за потребе овог рада, а у складу са резултатима анкете, *патуку* одређујемо на следећи начин: *врста удобне, меке обуће равног, углавном савишљивог ђона*. Дакле, посматраћемо патике као врсту обуће која је поред своје примарне, специјалне намене (ношење при бављењу одређеним спортским активностима,

18 Иста лексема може означавати и женске чизме уопште, обично елегантне, финије израде.

19 Истакли аутори рада.

чијим је специфичним потребама прилагођена), данас у раширеној употреби и у свакодневном животу.

Анкетом су прикупљене следеће лексеме, које нису регистроване у речницима и припадају супстандардном језичком слоју: *албанка*, *скејшерка*, *сникерсица*²⁰, *сиенсерсица*, *шена*, *шенисица*, *шикеџа*²¹, *шрешерка*, *шангајка*, *шииц-паџика*, *шуњалица*. Неколико лексема означава обућу по удобности налик на патике, али која својим изгледом подсећа на ципеле: *циџаџика*, *циџела-паџика*, *циџоџаџи*.

Анкетом смо прикупили и неколико вишечланих назива за патике које бисмо могли поделити према следећим критеријумима: вертикално протезање, тј. дубина (дубоке патике, полудубоке патике) и намена (кућне патике, спортске патике, патике за сваки дан, патике за суво време, патике за тренинг, патике за трчање).

3.1.5. Важну, али не тако бројну подгрупу групе **обућа за спољни простор** чине и **сандале**. Анкетом је добијено 7 лексема које означавају ову врсту обуће. У Речнику МС лексема *сандала* дефинисана је на следећи начин: *лака леишња обућа са тврдим ђоном*; а у Једнотомном речнику МС на идентичан начин: *лака леишња обућа с тврдим ђоном*.

Испитаници су навели следеће називе за врсте сандала: *ајосџолка*, *исусовка*, *полусандала*, *римљанка*, *сандалетџа*, *ширика*. У речницима је потврђена само лексема *ајосџолка*.

3.1.6. Последњу подгрупу групе **обућа за спољни простор** представљају **папуче**. Испитаници су навели 8 лексема које означавају ову врсту обуће. У Речнику МС *папуча* је дефинисана као: 1. *врста лаке обуће која се носи само у кући*, а у Једнотомном речнику МС као: 1. *врста лаке кућне обуће*. Будући да се у наведеним дефиницијама папуче одређују искључиво као врста кућне обуће, при чему је занемарена њихова раширена спољна употреба, коју потврђује и наша грађа, неопходно је истаћи да смо папуче посматрали као *врсту лаке леишње обуће са делимично или потпуно зашвореним предњим делом и потпуно ошвореним задњим делом*.

Анкетом су прикупљене следеће лексеме: *аладинка*, *боролетџа*, *јадранка*, *јапанка*, *кломџа*, *нанула*, *наџикача*, *џластџиканерка*. Од наведених лексема у нашим речницима потврђене су једино *кломџа*, *нанула* и *наџикача*.

Поред наведених лексема анкетом смо прикупили неколико вишечланих назива за папуче, које можемо поделити према следећим критеријумима: облик ђона, пете (папуче на штиклу, папуче на платформу), материјал (пластичне папуче) и намена (летње папуче, папуче за двориште, папуче за плажу).

3.2. У оквиру целине **обућа ојшше намене**, поред групе **обућа за спољни простор**, издваја се и група **обућа за унутрашњи простор** која се дели на две подгрупе – **кућна обућа** и **обућа за други унутрашњи простор**.

3.2.1. Испитаници су навели 14 лексема које сврставамо у подгрупу **кућна обућа**. У речницима су потврђене следеће лексеме: *зеџа*, *коџа*, *наџикача*, *назувак*, *назувача*, *назувица*, *назувка*, *џаџуча*, *џриглавак*, *џлаџа*, а нису потврђене: *џачна*, *џанџофна*, *џаџофна*, *џокућница*.

Вишечлани називи *кућне џаџуче* и *собне џаџуче* односе се на врсту обуће намењену употреби у унутрашњем простору, тј. кућну обућу, и могли бисмо рећи да им у потпуности одговарају дефиниције лексема *џаџуча* наведене у нашим речницима.

20 Назив добијен према енглеској речи *sneakers*, који означава патике.

21 Жаргонски општи назив за патике, настао метатезом.

3.2.2. У подгрупу **обућа за други унутрашњи простор** сврставамо само једну лексему – *боросана*, која означава обућу намењену ношењу у неком унутрашњем простору који није стамбени.

4. У досадашњем излагању било је речи о целини **обућа ојшће намене** и њеној семантичкој подели на групе и подгрупе. Другу целину лексичко-семантичке групе **обућа** чини **обућа специјалне намене**, коју такође можемо поделити на групе **обућа за спољни простор** и **обућа за унутрашњи простор**.

4.1. Група **обућа за унутрашњи простор** не дели се на додатне подгрупе. У њу смо сврстали следеће 3 лексеме: *балеринка*, *балетанка* и *шпишка*. Треба напоменути да лексеме *балеринка* и *балетанка* означавају обућу која се користи у балету, плесовима и спортским активностима (нпр. ритмичкој гимнастици и др.).²²

4.2. Група **обућа за спољни простор** обухвата подгрупе **спортска обућа** и **реквизити**.

4.2.1. Подгрупи **спортска обућа** припада следећих 6 лексема добијених анкетом: *голферица*, *копачка*, *кросерица*, *панцерица*, *спринтерица* и *шаби*.²³ У речнику су регистроване само лексеме *копачка* и *спринтерица*. Да је реч о лексички која означава обућу специјалне намене, указује и начин на који су ове лексеме дефинисане. У Речнику САНУ *копачка* је дефинисана као: *нарочитица ципела за ноћометш и сличне спортишке изгре*, док је у Речнику МС одређена као: *ципела за ноћометш, фудбал и друге спортишке изгре*, а у Једнотомном речнику МС као: *врста ципеле за фудбал и сл. изгре*. У Речнику МС лексема *спринтерица* дефинисана је на следећи начин: *нарочитице ципеле са дуљачким земљи окренутиим ексерима (за ширкаче и уошшће за лакоатлетичаре)*, а у Једнотомном речнику МС: *нарочитица ципела за ширкаче и уошшће за атлетичаре*.

4.2.2. У подгрупу **реквизити** сврстали смо лексеме *клизачка* и *сличуџа*, којима ћемо придружити и лексеме *криља* и *пераја*, које су испитаници навели као називе за обућу. У речницима су потврђене лексеме: *клизачка*, *криља* и *пераја*.

5. Изван поделе лексичко-семантичке групе **обућа** наведене у раду остају поједини називи за врсте обуће.

Следеће лексеме, којих има укупно 12, издвојили смо у посебну групу због специфичне природе њиховог порекла. Реч је о називима за обућу насталим према имену њеног произвођача, односно имену робне марке обуће: *дизелке*, *кампернице*, *кикерсице*, *мартинке*,²⁴ *најке*, *најкице*, *јуме*, *старке*, *цорданке*, односно према називу одређеног модела обуће: *максерице*, *шајгерке*, *шајгерице*.²⁵

Лексему *кошурна* издвојили смо због специфичне природе ентитета који означава. Реч је о врсти обуће која се користила у античком театру, па је јасно да је

22 Значењску изнијансираност ових лексема истакли су испитаници у току информативних разговора. Међутим, потребно је напоменути да се у балетској терминологији за ову врсту обуће користе називи мека балетска патика и тврда балетска патика.

23 Лексема је сврстана у ову подгрупу на основу информативног разговора са испитаником који ју је у анкети навео. Међутим, треба напоменути да ова лексема може да означава и врсту обуће за спољни простор опште намене и врсту традиционалне обуће за унутрашњи простор (на Далекком истоку).

24 Називи *дизелке*, *кампернице*, *кикерсице* и *мартинке* могу означавати различите врсте обуће (ципеле, чизме, патике и др.), док се следећи наведени називи односе само на врсте патика.

25 Ови називи у новијој лингвистичкој литератури називају се епонимима. Истичемо да је овде реч о једном од типова епонима. Више о епонимима и процесу епонимизације в. Мршић 2000. и Мојсиловић 2010.

имала специфичну намену, али не и да ли је њена употреба била ограничена на спољни простор.

Испитаници су навели и лексеме *плаиформа* и *шиицла*, које издвајамо јер могу означавати различите врсте обуће (ципеле, чизме, сандале и др.) са врло дебелим ђоном, односно високом потпетицом.

6. Неки од назива које смо добили анкетом не представљају називе за обућу. У питању су лексеме: *џамашина*, *џлежњак*, *комашлин* и *шииуцна*, за које бисмо могли рећи да означавају додатке обући. Иако је у анкети било истакнуто да треба навести називе за обућу, испитаници су наводили и ове лексеме, што нас наводи на закључак да они предмете означене овим лексемама доживљавају као саставни део обуће. Ови резултати могу бити допринос разматрању концепта обуће у српском језику.

7. У досадашњем излагању представљени су резултати анкете у којој су испитаници наводили називе за врсте обуће у српском језику. На овај начин добили смо податке о лексици која означава обућу, а коју говорници користе у свакодневnoj комуникацији. На основу провере заступљености ових лексема у једнојезичним дескриптивним речницима српског језика установљено је да они не региструју знатан број ових лексема, као и да у појединим случајевима не показују њихову семантичку издиференцираност. Разлог томе може се тражити у друштвеном и економском развоју наше средине, те речничка грађа није ни могла бележити неке од лексема или нова значења постојећих лексема. Такође, треба напоменути да један број лексема добијених анкетом припада супстандарду²⁶, те да су оне резултат нових језичких процеса којима се богати лексички фонд српског језика. По традиционалном лексикографском схватању таква лексика најчешће не улази у корпус речника.²⁷

Лексеме добијене анкетом образују лексичко-семантичку групу **обућа**, чија је структура разматрана у овом раду. Лексичко-семантичка група **обућа** подељена је на више целина, група и подгрупа, што је илустровано графиконом. У оквиру подгрупа лексеме су додатно разврстане према различитим критеријумима (опозиција плитак/дубок, специфичан облик, врста материјала, намена и др.). На тај начин представили смо могућу поделу ове лексичко-семантичке групе.

На основу увида у бројност, али и семантичко богатство лексике која означава обућу, може се закључити да она представља битан део лексичког фонда српског језика и тиме завређује да буде предмет даљих лингвистичких истраживања.

26 Како би се стекао бољи увид у заступљеност неких од типова супстандардне лексике у нашем корпусу, треба напоменути да смо прегледањем *Двосмерног речника српског жаргона и жарго-ну сродних речи и израза* Д. Андрића установили да он региструје 21 лексему из нашег корпуса (*албанка*, *апоштолка*, *баканца*, *бродарица*, *џиља*, *колеџица*, *конџура*, *марсовка*, *маршинка*, *најка*, *наишкача*, *плаиформа*, *римљанка*, *спенсерџица*, *стијарка*, *шанџајка*, *шимика*, *шијаџерица*, *шииџара*, *шуњалица*, *шуза*).

27 Више о овом питању и репрезентативности корпуса Речника САНУ в. Ристић 2006: 23.

Списак лексема добијених анкетом:

аладинка	крампонка	салонка
албанка	кримка	сандала
апостолка	кримика	сандалета
баканџа	кросерица	сандал-џипела
балеринка	крпља	скејтерка
балетанка	кундура	сличуга
боролета	лондонка	сникерсица
боросана	магнумка	спенсерица
бродарица	максерица	спринтерица
брукс	марсовка	старка
бруксерица	мартинка	сцурула
буџа	мокалина	таби
велингтонка	мокасинка	тајгерка
гамашна	моторка	тајгерица
гета	најка	тена
гиља	најкиџа	тенисица
глежњак	нанула	тикепа
глежњача	натикача	трешерка
глежњарица	назувак	трика
гојзерица	назувача	џвекерица
голферица	назуџа	џипа
гумаш	назувка	џипатика
гумењајка	опанак	џипела
гумењак	официрка	џипела-патика
гумиђонка	пачна	џипелиџа
гумењара	панџерица	џипелка
гумењаш	папуча	џипопат
дизелка	патика	џокула
еспаџрила	пантофна	џревља
зепа	патофна	џурула
инџијанка	пераја	џизма
исусовка	пешаџинка	џизмак
исусовка	пироћан	џизметица
јаџранка	пироћана	џизмиџа
јапанка	пироћанаџ	џорџанка
јетијевка	пироћанка	шангајка
каљача	пластиканерка	шиљкан
кампериџа	платформа	шиљкаш
канађанка	поџрезак	шимика
каубојка	покућниџа	шлапа
кикерсиџа	полуџипела	шпагериџа
клиџаљка	полусандала	шпиџ-патика
кломпа	получизма	шпиџара
колеџиџа	попка	шпиџока
комашлин	попкиџа	шпутка
кондура	приглавак	штикла
копачка	пума	штуџна
копа	римљанка	шуњалиџа
котурна	рудара	шуџа

Литература

- Андрић 2005: Драгослав Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Zepter Book World.
- Гортан-Премк 1997: Даринка Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Дирвен, Веспур 2004: Rene Dirven, Marjolijn Verspoor, *Cognitive exploration of language and linguistics*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, Philadelphia.
- Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Згуста 1991: Ладислав Згуста, *Приручник лексикографије*, Свјетлост, Завод за уџбенике и наставна средства, Сарајево.
- Ивић 2008: Милка Ивић, *Лингвистички огледи*, Библиотека XX век, Београд.
- Једнотомни речник МС: *Речник српскога језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007.
- Марфи 2003: M. Lynne Murphy, *Semantic Relations and the Lexicon*, University Press, Cambridge.
- Мојсиловић 2010: Бојана Мојсиловић, О апелативизацији и епонимима у српском језику (в. у овом зборнику).
- Мршић 2000: Dubravko Mršić, *Eponimski leksikon*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Прћић 1997: Твртко Прћић, *Семантика и прагматика речи*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад.
- Радовић-Тешић 2009: Милица Радовић-Тешић, *С речима и речником*, Учитељски факултет, Београд.
- Речник МС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, 1–6, Матица српска, Нови Сад, 1967–1976.
- Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1–17, САНУ – Институт за српски језик, Београд, 1959–2006.
- Ристић 2006: Стана Ристић, *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Шипка 2006: Данко Шипка, *Основи лексикологије и сродних дисциплина*, Матица српска, Нови Сад.

ON DIFFERENT FOOTWEAR NAMES IN CONTEMPORARY SERBIAN LANGUAGE

Summary

The present corpus-based study examines footwear lexis in contemporary Serbian language. These data consisting of 147 lexemes, were collected through the poll conducted on 63 native speakers. Additional methodological approach included general structural analyses of the whole lexical group as well as further division in groups and subgroups based on different criteria. It is important to notice that substantial number of those lexical items were not confirmed in monolingual descriptive dictionaries of Serbian language.

Jovanka Milošević, Danijela Radonjić